

RECENZJE

Violetta Machnicka, *Peryfrazy Bolesława Prusa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, Siedlce 2011, ss. 447

W literaturze lingwistycznej w ostatnich latach zauważamy wzrost zainteresowania peryfrazą, która jest badana w różnych aspektach: semantycznym, strukturalnym oraz funkcjonalnym¹. W kręgu zainteresowań lingwistów znalazły się omówienia jako składnik idiolektów poszczególnych poetów doby romantyzmu², doby młodopolskiej³ i dwudziestolecia międzywojennego, ze szczególnym

¹ Np. I. Daszczyńska, *O internacjonalizacji wyrażen peryfrastycznych*, w: *Współczesne tendencje rozwoju języków słowiańskich*, pod red. M. Blicharskiego i H. Fontańskiego, Katowice 1994, t. 1, s. 35–42; M. Bańko, *Peryfrazy w naszym życiu*, „Poradnik Językowy” 2002, z. 9, s. 3–23; M. Czyżewska, *O symbolice barw: peryfrazy z kolorami w języku niemieckim i polskim*, „Acta Philologica” 2006, nr 32, s. 33–44; V. Machnicka, *Istota oraz typologia peryfraz wywodzących się z Pisma Świętego lub nawiązujących do wydarzeń, postaci i przedmiotów biblijnych (na materiale wybranym ze „Słownika peryfraz, czyli wyrażen omownych” Mirosława Bańki)*, „Folia Linguistica Rossica” 2006, nr 2: *Język – struktura – styl, Współczesne kierunki badań lingwistycznych*, pod red. J. Wierzińskiego, A. Ginter, s. 83–103.

² M. Białoskórska, *Mickiewiczowskie peryfrazy*, Szczecin 2002; eadem, *Peryfrazy z komponentem ogień i światło w twórczości Adama Mickiewicza*, „Studia Językoznawcze”. *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny*, Szczecin 2005, t. 4, s. 9–22; J. Rychter, *Funkcjonalno-semantyczna sprawność peryfraz w „Beniowskim” Juliusza Słowackiego*, w: *Poznańskie Spotkania Językoznawcze*, pod red. Z. Krążyńskiej i Z. Zagórskiego, Poznań 2002, t. VIII, s. 29–43; eadem, *Funkcje peryfraz nazw księżycy i słońca w utworach poetyckich Juliusza Słowackiego*, „Studia Językoznawcze”. *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny*, Szczecin 2006, t. 5, s. 181–198; eadem, *Funkcje peryfraz nazwy „niebo” w utworach poetyckich Juliusza Słowackiego*, „Studia Językoznawcze”. *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny*, Szczecin 2007, t. 6, s. 107–124.

³ I. Loewe, *Konstrukcje analityczne w poezji Młodej Polski*, Katowice 2000.

uwzględnieniem języka osobniczego Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej⁴ i Stefana Żeromskiego⁵.

Przedmiotem rozważań lingwistycznych uczyniono również omówienia pełniące funkcję perswazyjną w prasie⁶. Poza tym Stanisław Zabierowski przedstawił losy jednej z peryfraz Jana Kochanowskiego⁷. Wspomnieć również należy, iż Mirosław Bańko opracował inwentarz współcześnie najbardziej znanych, konwencjonalnych wyrażań omownych.

Violetta Machnicka podjęła się analizy dotychczas nieomówionych peryfraz występujących w idiolekcie Bolesława Prusa⁸. Wybór był nieprzypadkowy, gdyż, jak pisze na s. 13: „Peryfraza stanowi niewątpliwie ulubiony środek językowo-stylistycznego obrazowania Aleksandra Głowackiego”. Badaczka w sposób precyzyjny sformułowała trzy cele pracy, a mianowicie: po pierwsze – wskazanie konstrukcji peryfrastycznych, występujących w całym dorobku piśmienniczym Prusa; po drugie – przegląd formalny materiału oraz po trzecie – funkcjonalno-stylistyczna charakterystyka najciekawszych przykładów (s. 12–13). Pierwszy

⁴ J. Rychter, *Peryfrazy nazw astronomicznych i meteorologicznych w poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej*, „Studia Językoznawcze”. *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny*, Szczecin 2009, t. 8, s. 107–124; eadem, *Peryfrazy nazwy „niebo” w poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej*, „Studia Językoznawcze”. *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny*, Szczecin 2010, t. 9, s. 221–234; eadem, *Peryfrazy nazw z kręgu fauny w poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej*, w: *Między dawnymi a nowymi słowy*, pod red. E. Skorupskiej-Raczyńskiej i J. Rutkowskiej, Gorzów Wielkopolski 2010, s. 121–136; eadem, *Peryfrazy nazw florystycznych w poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej*, „Studia Językoznawcze”. *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny*, Szczecin 2010, t. 10, s. 269–292; eadem, *Peryfrazy nazw religijnych w poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej* (w druku).

⁵ S. Cygan, *Peryfrazy z kręgu flory w tekstach Stefana Żeromskiego*, w: *Literatura i życie literackie XIX i XX wieku. Prace ofiarowane Profesorowi Zdzisławowi Jerzemu Adamczykowi w roku Jubileuszu*, pod red. B. Utkowskiej i K. Jaworskiego, Kielce 2006, s. 115–130.

⁶ M. Głowiński, *Peryfrazy współczesne*, „Teksty” 1972, nr 3, s. 48–58; M. Hodalska, *Mocarz Ducha zamieszkał w niebie. Peryfrazy ornamentacyjne i eufemizacyjne w prasie*, „Język Polski” 2010, t. XC, z. 4–5, s. 302–309; E. Straś, *Peryfrazy w środkach masowego przekazu (na materiale prasy polskiej i rosyjskiej)*, w: *Konfrontacja języków słowiańskich na poziomie leksyki, słowotwórstwa i składni*, pod red. P. Czerwińskiego, Katowice 2001, s. 102–109.

⁷ S. Zabierowski, *O losie jednej z peryfraz Jana Kochanowskiego*, „Ruch Literacki” 1970, z. 6, s. 353–357.

⁸ Peryfrazom obecnym w idiolekcie Bolesława Prusa poświęciła V. Machnicka kilka artykułów (np.: *Peryfrazy śmierci w tekstach Bolesława Prusa*, „Conversatoria Linguistica”, r. II, pod red. K. Wojtczuk, Siedlce 2008, s. 63–76; *Konstrukcje peryfrastyczne związane ze śmiercią na tle innych określeń omownych w „Faraonie” Bolesława Prusa*, „Styl”. *Rocznik międzynarodowy*, pod red. M. Čarčić, Belgrad 2005, nr 4, s. 343–355), których fragmenty włączono do omawianej rozprawy, o czym czytamy na s. 435.

cel badawczy realizuje *Wykaz konstrukcji o charakterze peryfrastycznym poświadczonych w piśmiennictwie Bolesława Prusa* (s. 237–378), prezentujący materiał językowy w XXXII zbiorach tematycznych, ustalonych według autorskiej propozycji. Dwa kolejne zadania realizują rozdziały o charakterze analitycznym (II – s. 55–100 i III – s. 101–228). Całości rozważań dopełnia rozdział pierwszy o charakterze teoretycznym (s. 29–54). Ważnym uzupełnieniem monografii jest *Wstęp* (s. 11–28) oraz *Podsumowanie* (s. 229–236). W publikacji znajduje się również *Literatura*, składająca się ze spisu tekstów źródłowych (s. 404–407), indeksu wykorzystanych przez Autorkę słowników, encyklopedii i leksykonów (s. 407–409), rejestru wydawnictw zwartych (s. 409–414) liczącego 108 pozycji (monografii, podręczników, zbiorowych prac redagowanych, zestawień bibliograficznych, utworów literackich i antologii) oraz inwentarza artykułów i recenzji (s. 433–434) zawierającego 258 pozycji. Badaczka wykorzystała również 20 źródeł internetowych, w tym dziesięciokrotnie przywołała wikipedię, źródło, które jednak trudno uznać za miarodajne i wiarygodne. Ważnym dopełnieniem monografii jest *Indeks jednostek omówionych i przywołanych w rozdziałach II i III* (s. 379–398) świadczący, iż wieloaspektowej charakterystyce poddano jedynie 764 peryfrazy, czyli 27,1% wyekscerpowanego materiału.

We *Wstępie* Autorka ustaliła przyjętą do dalszych rozważań definicję peryfrazy (za omówienie uznała wyłącznie struktury pełniące funkcję estetyczną). Poza tym wnikliwie scharakteryzowała teksty źródłowe. Z całej twórczości pisarskiej Prusa (powieści, nowel, opowiadań, powiastek, publicystyki felietonowej, korespondencji) wynotowała łącznie **2818** jednostek materiałowych (w tym rozmaitych wariantów niektórych omówień).

Rozdział I (s. 29–54), zatytułowany *Stan badań nad językiem Bolesława Prusa. Prace poświęcone konstrukjom omownym – przegląd wybranej literatury*, zawiera charakterystykę 70 rozpraw poświęconych idiolektowi Bolesława Prusa przedstawionych według kryterium tematycznego (1. prace o charakterze ogólnym; 2. o słownictwie, związkach frazeologicznych, fleksji i słowotwórstwie; 3. z zakresu składni, 4. z zakresu stylistyki i stylizacji oraz 5. pozostałe). W dalszej części rozdziału omówiona została literatura poświęcona konstrukjom omownym, zaprezentowana w dwóch podrozdziałach: 1. peryfrazy w słownikach i 2. peryfrazy w pracach analitycznych.

Rozdział II – *Peryfrazą jako podstawowa determinanta języka osobniczego Bolesława Prusa* (s. 55–100) – zawiera rozważania terminologiczno-metodologiczne poświęcone terminom idiolekt i idiostyl. Przegląd stanowisk badawczych

został zaprezentowany według daty ukazania się poszczególnych prac, a nie według problematyki w nich poruszanej. Ze względu na rozbieżności terminologiczne Autorka przyjęła następujące zasady opisu materiału badawczego (podane na s. 65–66):

1. postawę kompromisu metodologiczno-terminologicznego zdeterminowaną przez tematykę oraz cel pracy, uwzględniającą istniejące „językoznawcze poszukiwania, jak i własne, autorskie pomysły”;

2. kontekstowość, gdyż materiał analizowano uwzględniając szerokie, najważniejsze dla danej jednostki konteksty tekstowe i odniesienia intertekstualne;

3. funkcjonalność, ponieważ analiza skupia się na ukazywaniu pełnionych przez peryfrazy funkcji, wskazywaniu intencji autorskich i wykrywaniu możliwości interpretacyjnych.

Tak więc cele postawione przez badaczkę wykraczają poza ramy badań lingwistycznych, czego dowodem są liczne przypisy nakreślające tło historyczne, polityczne, psychologiczne i kulturowe. Autorka w dalszej części rozdziału zestawia różne ujęcia definicyjne peryfrazy funkcjonujące w słownikach, w opracowaniach z zakresu stylistyki i poetyki opisowej oraz wielorakie możliwości jej klasyfikowania. Podsumowaniem rozważań jest sformułowanie definicji peryfrazy: „Jeżeli więc istnieje, choćby potencjalnie, podstawowa nazwa zjawiska, pozbawiona dodatkowego zabarwienia stylistycznego, to inną nazwą tegoż zjawiska, co najmniej dwuskładnikową, wzbogaconą dodatkowym przesłaniem stylistycznym, należy uznać za określenie wtórne, mające charakter peryfrastyczny, ze względu na pełnioną funkcję estetyczną” (s. 72). Następnie V. Machnicka podaje rozumienie pojęcia funkcja estetyczna oraz podejmuje próbę formalnego przeglądu Prusowskich peryfraz. Analizy formalnej dokonuje według rozmaitych krzyżujących się propozycji badawczych. I tak podaje przykłady **peryfraz samoistnych** i **kontekstowych** występujących w wyekscerpowanym materiale. Następnie wyróżnia obecność **peryfraz konwencjonalnych** (powszechnie znanych), **potencjalnych** i **okazjonalnych** oraz **udobitniających**. Wśród omówień niekonwencjonalnych wyszczególnia 5 grup: **peryfrazy-orzeczniki**; **peryfrazy-definicje**; **peryfrazy-opisy**; **peryfrazy-apozycje** i **dopowiedzenia** oraz **peryfrazy-apostrofy**. Przyjęte przez badaczkę kryteria podziału w obrębie peryfraz niekonwencjonalnych wzajemnie na siebie nachodzą. Sama Autorka słusznie zaznacza, iż istnieje nieostra granica chociażby między peryfrazami-definicjami a peryfrazami-opisami.

W dalszej części formalnego przeglądu V. Machnicka wskazuje na występowanie **peryfraz synonimicznych i wieloznacznych**. Następnie wyróżnia **omówienia proste i złożone** oraz **rzeczownikowe, czasownikowe, przymiotnikowe i przysłówkowe**. Jak podaje Autorka: „najwięcej konstrukcji omownych zastępuje rzeczowniki – 2226, następnie czasowniki – 504, przysłówki – 50 i przymiotniki – 38. Form dwuskładnikowych jest 919, zaś rozbudowanych trzyskładnikowych i dłuższych – 1899. W kolejnym podrozdziale omówiona została **wariantywność formalna** peryfraz Prusa (ortograficzna, gramatyczna, ze względu na kolejność składników). W rozdziale II Autorka podejmuje trud sklasyfikowania całości materiału tylko według dwóch kryteriów (podział na struktury **proste i złożone** oraz **rzeczownikowe, czasownikowe, przymiotnikowe i przysłówkowe**). W wypadku pozostałych klasyfikacji wskazuje na występowanie danych typów formalnych, ilustrując je kilkoma, ewentualnie kilkunastoma egzemplami. Ten sposób prezentacji materiału nie pozwala na wywnioskowanie, jaki typ peryfraz dominuje w idiolekcie Prusa. Ponieważ struktura peryfrazy często jest zdeterminowana pełnią przez nią funkcją, dokładna typologia formalna Prusowskich peryfraz (według zaproponowanych stratyfikacji) zapewne stałaby się wspaniałym przyczynkiem do kolejnego rozdziału poświęconego funkcjonalnej charakterystyce wyrażen omownych.

Ważnym uzupełnieniem omawianego rozdziału jest część, w której badaczka określa **źródła prusowskich peryfraz**, a więc wskazuje odniesienia intertekstualne, wyznaczając: 1. peryfrazy-cytaty oraz 2. aluzje i modyfikacje frazeologiczne. Wynikiem dwóch pierwszych części jest wyłonienie *prawdopodobnie całkowitych neologizmów peryfrastycznych Bolesława Prusa* (s. 97–98). Użycie słowa „prawdopodobnie” jest zasadne, gdyż jak słusznie zauważa autorka na s. 97: „nie ma żadnego źródła obejmującego całość materiału peryfrastycznego, funkcjonującego choćby tylko w klasycznych już dziełach literatury polskiej”. Badaczka podaje, iż istnieje „duża grupa” struktur neologicznych, ale wskazuje jedynie 13 przykładów. Rozdział II zamykają lapidarne **podsumowania frekwencyjne**. V. Machnicka zaznacza, iż jej opracowanie nie ma charakteru statystycznego i podaje tylko kilka konkluzji, a więc ogólną liczbę wyekscerpowanych jednostek – **2818**, z których **2038** wystąpiło w tekstach publicystycznych, **738** w literaturze pięknej i **14** w korespondencji. Tylko **76** omówień pojawia się więcej niż raz, zaś **2742** jednokrotnie.

Rozdział III – *Funkcjonalno-stylistyczna typologia oraz charakterystyka peryfraz Bolesława Prusa* (s. 101–228) – składa się z pięciu podrozdziałów

łów poświęconych próbie sklasyfikowania Prusowskich omówień ze względu na determinację gatunkową, tematykę, formy podawcze, intencje stylizacyjne autora. W związku z powyższym Autorka wyróżnia: 1. peryfrazy **żartobliwe**, 2. **eufemistyczne**, 3. **ironiczne**, 4. **dosadne** i **potoczne** oraz 5. **poetyckie**. Analiza omówień **żartobliwych**, służących bawieniu czytelników, wykazała, że „Dowcip Prusowskich peryfraz wynika z językowego mieszania różnych światów – świata ludzi, zwierząt i urządzeń mechanicznych” (s. 110). Peryfrazy **eufemistyczne** łagodzą wypowiedzi, zastępując jednowyrazowe nazwy związane z: 1. nagością, intymnymi częściami ciała i ubrania; 2. czynnościami fizjologicznymi; 3. życiem seksualnym i macierzyństwem; 4. uprawianiem nierządu i przestępczością; 5. chorobami ciała i umysłu, 6. starością i starzeniem się. Peryfrazy **ironiczne** dzieli Autorka na reprezentujące ironię zewnętrzną i autoironiczne. **Dosadne** i **potoczne** wyrażenia omowne są przedstawione w grupach ustalonych ze względu na to, która część mowy w peryfrazie jest deprecjonująca. W związku z tym V. Machnicka wyróżnia **deprecjację rzeczownikową**, **przymiotnikową** oraz peryfrazy **czasownikowe** dosadne i potoczne. W grupie pierwszej mieszczą się peryfrazy dotyczące animalizacji człowieka za pomocą rzeczowników: *zwierzę*, *bydlę*, *samica*, *gadzina*, *potwór*, *sfinks...* (zaznaczyć należy, iż w kilku wypadkach peryfrazy zaliczone do dosadnych pełniły również funkcję ironiczną), reifikacji istoty ludzkiej (np. *aparatus*, *maszyna*, *pasztet*) oraz zawierające rzeczowniki pejoratywne (*barbarzyńca*, *dzikolud*). Wśród omówień dosadnych i potocznych wyłania autorka określenia miejsc, rzeczy, uczuć, stanów i zjawisk społecznych (z udziałem rzeczowników – *klatka*, *Pacanów*, *grób*, *żłób*). Do rzeczowników deprecjonujących zaliczyła badaczka również wyrazy neutralne semantycznie, np. *grób*, *żłób*, które dopiero z odpowiednio dobranym członem dookreślającym tworzą peryfrazę o negatywnym wydźwięku. Tak więc zbadać należałoby łączliwość, której podlegają omawiane rzeczowniki: *grób* + *żywych* ‘klasztor’ czy *żłoby* + *gdzie sypać można obrok duchowy dla wygłodniałego ogółu* ‘pisma, prasa’. Kolejno omówiona została **deprecjacja przymiotnikowa**, a więc peryfrazy z umniejszającymi przymiotnikami, np. *marny*, *podły* oraz peryfrazy czasownikowe dosadne i potoczne, przede wszystkim dotyczące umierania. Jako ostatnie zaprezentowano **peryfrazy poetyckie**, oddające refleksyjną naturę Prusa, dotyczące wybranych kręgów semantycznych – 1. Boga; 2. wszechświata, przyrody; 3. śmierci, snu, zaświatów oraz wytworów ludzkiej działalności.

Analiza materiału pozwoliła Autorce na wysnucie wniosku, iż peryfrazą to trop stosowany przez Prusa wyjątkowo często, w bardzo urozmaiconych rolach, będący podstawowym wyznacznikiem idiostylu tego pisarza i jednocześnie jego ważną cechą idiolektalną, na podstawie analizy której V. Machnicka podejmuje próbę rekonstrukcji idiolektu pisarza.

Autorka omawianej monografii nie ustrzegła się potknięć. Prawdopodobnie długie obcowanie z peryfrastycznym materiałem stało się powodem pojawienia się wielu metaforycznych i peryfrastycznych sformułowań, które uznać należy za błędy stylistyczne w pracy naukowej (typu: *Dzięki umiejętnemu żonglowaniu materiałem językowym* (s. 33); *Prus mówi od siebie, bez zasłon i kamuflaży* (s. 195)), jak również nieznanymi mi terminami naukowymi (*prezentacja peryfraz najbardziej beztroskich, lekkich, wesołych* (s. 101); *odwoływanie się do „szacownych” rzeczowników* (s. 142); *„prestżowe” przymiotniki* (s. 148); *Tym nietuzinkowym wyrażeniem* ('peryfrazą' – J.R.) *określa Prus* (s. 185)).

Zapewne rozmiar monografii (447 stron) sprawił, iż pojawiły się nieprecyzyjne sformułowania: *W dawnej polszczyźnie* (s. 152), *duża grupa struktur omownych* (s. 97), *struktury o zabarwieniu mocno potocznym* (s. 176), *Konstrukcje peryfrastyczne [...] zdarzają się stosunkowo często* (s. 201), *ogółem jest ich dość dużo, choć nie można mówić o ich dużym zagęszczeniu* (s. 201); usterki stylistyczne, np.: *nienaturalna grzeczność po prostu wzbudza uśmiech* (s. 196), *nieliczne peryfrazy, śmieszące językowym „zmechanizowaniem” istot żywych* (s. 108) oraz literówki: *lakologii zam. lalkologii* (s. 41), *Rzeczkiego zam. Rzekckiego* (s. 132), *metafora zam. metafora* (s. 211) itp.

W wielu wypadkach Autorka objaśnia znaczenia wyrazów będących składnikami poszczególnych peryfaz. W większości odwołuje się do *Słownika języka polskiego* pod red. W. Doroszewskiego, a niekiedy nawet do *Słownika języka polskiego* pod red. M. Szymczaka, zamiast do słowników z epoki, w której Prus żył i tworzył. Na s. 177, by udowodnić zaliczenie peryfrazy *dwunożne bydlę oświecone płomykiem cywilizacji* 'człowiek' do dosadnych, Autorka przytacza definicję wyrazu *bydlę* za *Słownikiem języka polskiego* pod red. M. Szymczaka. Uważam, iż znaczenia leksemów powinny być zaczerpnięte ze *Słownika warszawskiego*, najbliższego czasom Prusa, a jako źródło uzupełniające należało potraktować *Słownik języka polskiego* pod red. W. Doroszewskiego, wtedy, gdy wśród cytatów są źródła z XIX wieku. Ze względu na ewolucję znaczeń leksemów nie znajdują uzasadnienia dla zastosowania słowników współczesnego języka polskiego.

Omawiana publikacja wypełnia niewątpliwie lukę w dotychczasowych dociekaniach poświęconych idiolektowi Bolesława Prusa. Walory naukowe tej pracy tkwią we wnikliwie sporządzonym wykazie Prusowskich peryfraz, który to materiał może zostać wykorzystany zarówno w badaniach porównawczych, jak i stać się przyczynkiem do większych badań poświęconych semantyce, strukturze i roli omówień funkcjonujących w historii polszczyzny. Tym bardziej że kilka wątków (z powodu rozmiaru szkicu) nie zostało podjętych. Przykładowo Autorka nie zbadała peryfraz piętrowych, choć zamieściła informacje o ich obecności, poza tym brak wnikliwych badań frekwencyjnych, na przykład dotyczących stopnia zagęszczenia peryfrazami tekstów Prusa. Klasyfikacje peryfraz nie mają charakteru rozdzielczego, wręcz przeciwnie, często się mieszają, co sprawia, że analiza jest nie do końca przemyślana. Podkreślić należy rzetelność badawczą widoczną w licznych odwołaniach do wybitnych prac z zakresu badanej dyscypliny. Zaakcentować wypada, iż Autorka wybrała trudną materię badawczą – figurę stylistyczną – i opisała ją w sposób pionierski, bazując przede wszystkim na rozwiązaniach metodologicznych M. Bańki, wspartych rozstrzygnięciami M. Białoskórskiej.

Joanna Rychter

Joanna Rychter, *Językowa kreacja przyrody nieożywionej w utworach poetyckich Juliusza Słowackiego*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2009, ss. 209

Mimo iż twórczość Juliusz Słowackiego była omawiana zarówno przez literaturoznawców, jak i językoznawców⁹, brakuje kompleksowych opracowań

⁹ Np. A. Boleski, *Słownictwo Juliusza Słowackiego (1825–1849)*, Łódź 1956; F. Sławski, *Słownictwo Juliusza Słowackiego*, „Język Polski” 1999, t. LXXIX, s. 322–338; T. Skubalanka, *Juliusz Słowacki – artysta słowa*, „Język Polski” 1999, t. LXXIX, s. 339–350; eadem, *Słownictwo poezji miłosnej Juliusza Słowackiego na tle tradycji*, Toruń 1966; B. Walczak, *Echa twórczości Juliusza Słowackiego w polskim języku artystycznym i ogólnym*, w: *Poznańskie Spotkania Językoznawcze*, pod red. Z. Krążyńskiej i Z. Zagórskiego, Poznań 2002, t. VIII, s. 45–58; M. Wojtak, *Juliusz Słowackiego kunszt stylizatorski – wybrane aspekty stylu „Fantazego”*, „Język Polski” 1999, t. LXXXIX, s. 351–362.